

УДК 338.49

Тулуб О.М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
та економічної безпеки**Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького***ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ІНСТИТУЦІЙ БІЗНЕСУ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА
ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ****FEATURES AND FORMATION OF ECONOMIC SECURITY INSTITUTIONS
OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP BY ECONOMIC ACTIVITY****АНОТАЦІЯ**

У статті проведено дослідження галузевих особливостей різних інституційних установ бізнесу та підприємництва для формування системи економічної безпеки. Пропонується поділ інституційних установ за різним рівнем формування економічної безпеки. Розглядаються позиції вітчизняних науковців щодо формування системи економічної безпеки різних інституцій відповідно до класифікатора видів економічної діяльності. Пропонуються рівні забезпечення системи економічної безпеки на основі «принципу шести рівнів». Обґрунтовується необхідність урахування галузевої специфіки під час формування системи економічної безпеки на оперативному рівні.

Ключові слова: економічна безпека, ризики, загрози, інституційні установи, види економічної діяльності, рівні забезпечення СЕБ.

АННОТАЦИЯ

В статье проведено исследование отраслевых особенностей различных различных институциональных учреждений бизнеса и предпринимательства для формирования системы экономической безопасности. Предлагается разделение институциональных учреждений согласно разным уровням формирования экономической безопасности. Рассматриваются позиции отечественных ученых по формированию системы экономической безопасности различных институтов в соответствии с классификатором видов экономической деятельности. Предлагаются уровни обеспечения системы экономической безопасности на основе «принципа шести уровней». Обосновывается необходимость учета отраслевой специфики при формировании системы экономической безопасности на оперативном уровне.

Ключевые слова: экономическая безопасность, риски, угрозы, институциональные учреждения, виды экономической деятельности, уровни обеспечения СЕБ.

ANNOTATION

This article presents the research branch features various institutional agencies and enterprise business systems to create economic security. Proposed division of institutional agencies at different levels of the formation of economic security. The positions of national scientists about the formation of the system of economic security of various institutions under the classification of economic activities. Proposed levels for the system of economic security based on the «principle of six levels.» The necessity of taking into account industry specifics in the formation of the system of economic security at the operational level.

Keywords: economic security, risks, threats, institutional institutions, economic activities, the level of economic security software system.

Постановка проблеми. В умовах інформаційної економіки проблематика забезпечення економічної безпеки займає одне з провідних місць. Інформаційна економіка розглядається

як перехід до іншого виду суспільних відносин, що зумовлений зміною характеру праці та розвитком виробництва, і соціуму через активне впровадження технологій у процесах розподілу та виробництва. Усе це ставить перед суб'єктами господарської діяльності все нові та нові завдання. Для побудови ефективної системи економічної безпеки (СЕБ) для сучасних господарських структур велику роль грає специфіка діяльності. Однак існує низка ключових моментів для будь-якого виду економічної діяльності, що уніфікує певні рівні забезпечення економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формуванню та функціонуванню системи економічної безпеки різних інституційних установ присвячено досить багато робіт вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких: Барановський О.І. [1], Білошкурська Н.В. [2], Бойко В.В. [3], Васильців Т.Г. [4], Зубок М.І. [5], Козаченко Г.В. [6], Коробчинський О.Л. [7], Куделя Л.В. [8], Полянська А.С. [9], Стадник В.П. [10], Франчук В.І. [11], Шабінський О.В. [12], Штаер О.М. [13], Яремова М.І. [14]. Переважна більшість науковців у своїх працях об'єктом дослідження обирають господарську структуру певного виду економічної діяльності та роблять акцент саме на специфіці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз підходів свідчить про відсутність єдності у розумінні змісту визначення системи економічної безпеки підприємства та його складників, а також розбіжність у наукових поглядах щодо об'єкта та суб'єкта системи, принципів формування тощо. Виникає необхідність формування такого набору елементів структури СЕБ, що міг би задовольнити підприємницьку структуру різної галузевої приналежності, різних рівнів управління, форми власності тощо. Такого результату можна досягти, дослідивши особливості формування та функціонування системи економічної безпеки підприємств різних видів економічної діяльності.

Мета статті полягає у виокремленні галузевих особливостей інституцій бізнесу та підпри-

емництва для формування та функціонування системи економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Побудова СЕБ здебільшого залежить від самої інституційної структури, матеріальні та нематеріальні активи якої будуть об'єктом захисту (рис. 1). Треба враховувати обсяг інституції, вид діяльності, форму господарювання, форму власності, ступінь відкритості та ін.

Найбільш досліджуваними вже багато років залишаються інституції бізнесу та підприємництва. Невпинні зміни зовнішнього середовища, глобальні зміни економічного простору вимагають від підприємницьких структур швидкої адаптації, впровадження нових технологій забезпечення безпеки, нових підходів до аналізу та оцінки даних та ін. Об'єктивною необхідністю є реструктуризація наявної СЕБ та її доповнення новими елементами, структурними одиницями, а також докорінно новими зв'язками з використанням новітніх технічних засобів аналізу, зв'язку та захисту.

Дослідження формування та управління СЕБ фінансових інституцій є також пріоритетним напрямом у сфері економічної безпеки, оскільки вони обслуговують фінансові та інші види операцій підприємницьких структур. Інституції влади, законотворчості і права, інформації, контрактації, інновацій є невід'ємною частиною зовнішнього середовища підприємництва. Саме вони можуть виступати як об'єктами, так і суб'єктами захисту, забезпечувати його чи навіть генерувати загрози і ризики.

Для формування СЕБ, її оптимального з погляду різних видів ресурсів та ефекту від її

функціонування необхідно зважати на галузеву приналежність того чи іншого підприємства. Різні види економічної діяльності можуть нести із собою докорінно різні види ризиків та загроз (табл. 1).

Більш детально розглянемо позиції різних вітчизняних науковців щодо формування СЕБ різних інституцій бізнесу та підприємництва. Проблематиці економічної безпеки агропромислових підприємств присвячено праці таких науковців, як: Бойко В.В. [3], Єлістратова Ю.О. [15], Куделя Л.В. [8], Полянська А.С. [9], Стадник В.П. [10], Шабінський О.В. [12], Яремова М.І. [14] та ін.

Бурляй О.Л. і Харенко А.О., що розглядають СЕБ із позицій функціонального підходу, додають до класичних складників енергетичний, що, на думку авторів, покликаний знизити залежність підприємства від енергоносіїв [16, с. 2105]. При цьому науковці головною метою діяльності агропромислових підприємств визначають забезпечення енергетичної та продовольчої безпеки на регіональному і загальнодержавному рівнях. Білошкурська Н.В. [2] стверджує про необхідність оптимізації кількості функціональних складників і зводить їх до трьох: ресурсного, фінансового та інноваційного. Протилежної думки дотримуються Ткачук В.І. та Яремова М.І. [14], які вважають складниками СЕБ кадровий, виробничий, екологічний, збутовий, фінансовий та ресурсно-технічний, причому під час їх аналізу акцент роблять на державній підтримці як основі задовільного стану економічної безпеки с/г підприємства.

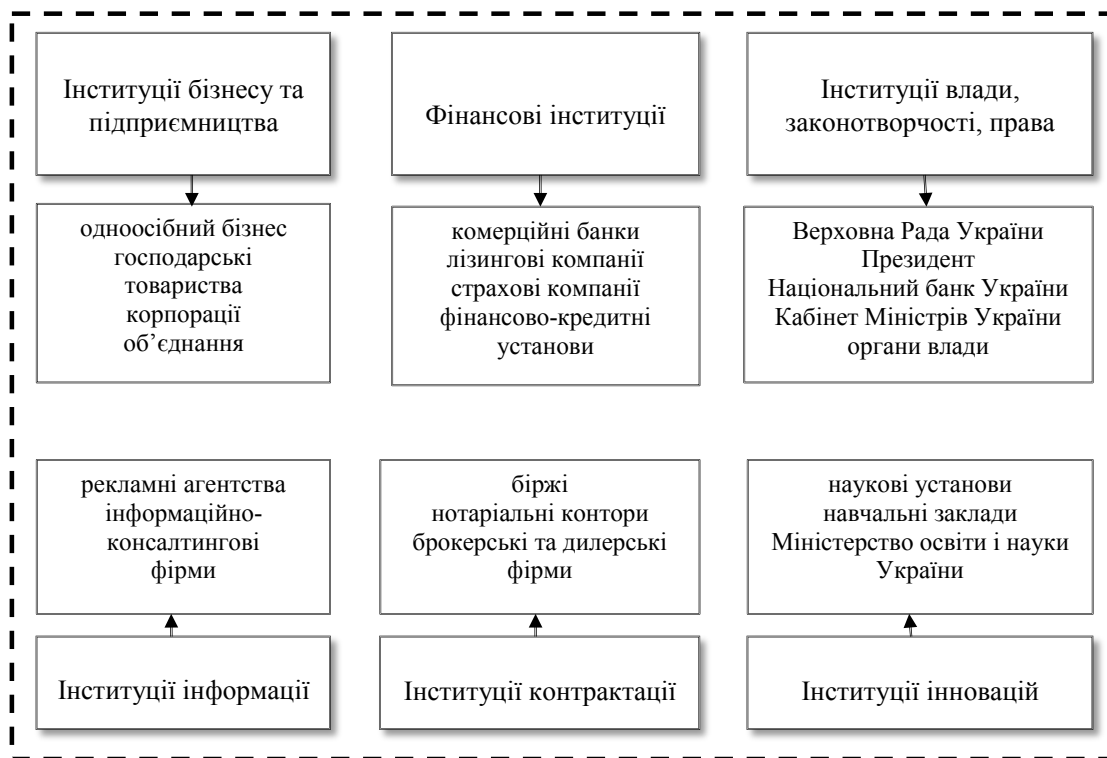

Рис. 1. Інституційні установи різного рівня формування СЕБ

Джерело: складено автором

Таблиця 1

Особливості формування та функціонування системи економічної безпеки інституцій бізнесу та підприємництва за видами економічної діяльності

№	Інституційні установи за видами економічної діяльності (згідно КВЕД)	Особливості
	1	4
1	Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	<ul style="list-style-type: none"> – основу діяльності становлять біологічні ресурси: природно-кліматичні умови, земля, сировинна база, виробничі фонди, персонал, інформація та ін., тому визначальним функціональним складником СЕБ є ресурсний; – велика залежність сільськогосподарського виробництва від природно-кліматичних умов та схильність до ризику; – біологічний характер сільськогосподарського виробництва визначає сезонність та циклічність діяльності; – великий період виробництва продукції відмежовує час здійснення витрат на виробництво та час отримання результатів (великий часовий лаг), що відображається на платоспроможності підприємства; – завданнями с/г підприємств є соціальне відтворення населення, виробництво сільськогосподарської продукції, відтворення потенціалу земельних ресурсів; – взаємодія з підприємствами суміжних галузей як постачальників ресурсів, покупців продукції, посередників; – виробництво швидкозсувних видів продукції, через що покупець має перевагу, а в результаті можливість диктувати свої умови, враховуючи фактор часу; – залежність від численних заходів державного та регіонального рівнів: регулювання цін та тарифів, державна підтримка товаровиробників; державне забезпечення лізингу сільськогосподарської техніки, надання дотацій, пільг у сфері кредитування та страхування, державна система стандартизації та сертифікації продукції, державні програми закупівель та регулювання експорту-імпорту с/г продукції; – важливість страхового захисту підприємств агропромислового-комплексу; – необхідність підтримки інтерфейсної стійкості підприємства як ступеня взаємодії підприємства з економічними контрагентами через властивості продукції; – особливості біологічних процесів визначають специфіку діяльності та потребують налагодженості організаційного, управлінського, економічного та соціального механізмів; – важливість реалізації соціальної та екологічної функцій підприємства (сприяння розвитку сільських територій, підтримка екологічної рівноваги, забезпечення якості продуктів харчування та ін.); – низька цінова еластичність на сільськогосподарську продукцію призводить до зниження росту доходів с/г підприємств та їх відставання від динаміки доходів в інших секторах економіки; – стійкій розвиток с/г підприємств чинить вплив на рівень продовольчої безпеки та на соціально-економічну безпеку розвитку сільських територій
2	Переробна промисловість, добувна промисловість, розроблення кар'єрів та інша промисловість	<ul style="list-style-type: none"> – об'єктом захисту виступає великий обсяг технічної та комерційної інформації, інтелектуальної власності, торгової марки, що за несанкціонованого використання може нанести фінансовий збиток як конкретному підприємству, так і промисловості регіону в цілому; – одним із пріоритетних напрямів захисту виступає безпека договірних відносин, де поряд з економічними питаннями достатньою мірою повинен розглядатися юридичний аспект; – умовами для врахування під час побудови СЕБ виступають: масштаби фінансово-економічної діяльності, обсяги виробництва, територіальні особливості, стан ресурсів та ін.; – низький рівень складної та наукоємної продукції, не лише нової, а й виробленої раніше в умовах стабільного економічного розвитку; технічне переоснащення виробничого апарату енергетики, транспорту, металургійного комплексу, хімічного, добувного знаходиться під загрозою; – незатребуваність продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках через її низьку конкурентоспроможність; – виснаження інвестиційних ресурсів, що посилено фінансовою кризою та політичною ситуацією в країні; – митні та валютні бар'єри з країнами ЄС, а також експортно-імпортні обмеження з Російською Федерацією; – більшість видів продукції підпадає під обов'язкову сертифікацію; діяльність підприємства в низці випадків регламентується та контролюється державою; – загострення конкуренції на обмеженому географічному просторі за умови, коли перевезення продукції призводить до значного її дорожчання для покупця
3	Будівництво	<ul style="list-style-type: none"> – діяльність підприємств є ліцензованою та відповідно регламентується та контролюється державою; – велика залежність від державних структур та місцевої влади; – велика залежність від природних факторів зумовлює тривалість та послідовність робіт, специфіку силової безпеки та ін.; – для більшості підприємств будівництво засноване на замовленнях державних та приватних;

Продовження таблиці 1

3		<ul style="list-style-type: none"> - вид діяльності має сезонний та аритмічний характер; - значна вартість об'єкта будівництва та велика тривалість його експлуатації; - низька оборотність капіталу та тривалий господарський цикл; - необхідність залучення великих обсягів фінансових ресурсів; - висока індивідуалізація споживача об'єкта будівництва; - відстань та територіальна роз'єднаність об'єктів; - специфіка ведення управлінського та бухгалтерського аудиту; - значний обсяг технічної, фінансової та облікової документації; - необхідність дотримання під час будівництва великого обсягу різних норм, нормативів, процедур та вимог, регламентованих державою; - функціонування відбувається в умовах тісної взаємодії з іншими галузями національної економіки, оскільки тут створюється матеріальна база виробництва; - можливість використання продукції лише за місцем виробництва (об'єкт будівництва є об'єктом земельних відносин та власності на неї)
4	Оптова та роздрібна торгівля, транспорт і складське господарство, тимчасове розміщення й організація харчування	<ul style="list-style-type: none"> - для підприємств торгівлі (особливо роздрібною) першочерговим є фактор місцезнаходження збутового об'єкту; - роз'єднаність об'єктів, що характерна для мережевих підприємств роздрібною торгівлі, оптових та роздрібних підприємств за умови територіальної роз'єднаності керуючого офісу та складу (магазину); - сезонність продажів товарів; - важливим аспектом діяльності є формування стійких партнерських відносин з контрагентами; - управління товарними ресурсами (організація, формування та управління портфелем замовлень); - управління відносинами торгового підприємства зі стратегічними постачальниками товару для стимулювання їх підлаштування під тактичні та стратегічні потреби торгової діяльності; - функціонування CRM-систем (Customer Relationship Management System) на деяких торгових підприємствах; - основними факторами, що забезпечують ефективну роботу підприємства, є організаційні фактори: місцезнаходження, інфраструктура, ресурси, рівень товарного забезпечення споживачів та ін.; - надійність постачальників забезпечується через довгострокові контракти на постачання товарів, при цьому визначальними факторами є строки постачання, форми розрахунків, якісні та кількісні показники; - попит та пропозицію визначають товарні запаси, рівень конкурентоспроможності реалізованого товару, якість продукції, цінова політика, асортиментна політика, рівень сервісу та ін.; - державний регулятивний механізм контролює імпорту політику, податкову політику, формує гнучке ціноутворення та ін.; - розроблення нових технологій, охорона інтелектуальної власності, комерційної таємниці гарантується державою
5	Інформація та телекомунікації	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність фізичного переміщення або перетворення товарно-матеріальних цінностей, отже факт надання послуг часто не має матеріального підтвердження; - інформація про наданий зв'язок (розмова, передача інформації, повідомлення та ін.) накопичується у спеціальній програмі, що керує засобами зв'язку; - достатньо довгий ланцюг передачі та обробки інформації, об'єктивно зумовлений технологією процесу надання послуг; - закритість даних для обліково-аналітичних досліджень з економічної безпеки; - велика корумпованість інформаційно-телекомунікаційного сектору; - складний ланцюг причинно-наслідкових зв'язків під час дослідження ризиків, загроз та небезпек
6	Фінансова та страхова діяльність	<ul style="list-style-type: none"> - товар, що обертається у фінансовій та страховій діяльності, досить специфічний; - гроші та інші фінансові інструменти; - банківська конкуренція є тісно пов'язаною з економікою та політикою як внутрішньому рівні, так і на зовнішньому; - переважання залучених коштів над власними; - схильність до ризикових операцій; - значний регуляторний вплив держави та НБУ; - конкуренція значно більш обмежена у формах прояву; - відносини власності, влади, підпорядкування, залежності та контролю, що мають виключно грошовий характер; - особливості бухгалтерського обліку; - складність у здійсненні та оформленні певних видів операцій (наприклад, із похідними фінансовими інструментами)
7	Операції з нерухомим майном	<ul style="list-style-type: none"> - високий рівень дохідності операцій із нерухомим майном; - специфіка лізингових відносин; - високий рівень конкуренції серед фірм, що провадять діяльність щодо операцій із нерухомим майном; - привабливість для шахрайських дій; - високий рівень бюрократизації операцій

Закінчення таблиці 1

8	Професійна, наукова та технічна діяльність, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	<ul style="list-style-type: none"> – високий рівень залежності від державного регулювання; – підпорядкування місцевим органам влади; – високий рівень бюрократизації суспільно-господарських процесів; – діяльність повинна узгоджуватися з численною нормативно-правовою базою, спеціальною та технічною документацією; – низький рівень дохідності, а відповідно, й економічної ефективності
9	Державне управління й оборона, освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	<ul style="list-style-type: none"> – результатом господарської діяльності є освітні послуги; – система освіти є самостійною галуззю, що відповідає потребам суспільного розвитку в певних історичних умовах; – висока конкуренція освітніх послуг із боку державних та недержавних освітніх закладів; – нестійкість демографічної ситуації як дестабілізуючий фактор системи освіти; – кваліфікація та практичний досвід професорсько-викладацького складу; – низький рівень оплати праці в освітніх закладах; – інститут освіти є структуроутворюючим початком усієї сукупності економічних відносин; – процес «витоку мізків» на регіональному та державному рівнях; – інтелектуальний потенціал – основа побудови ефективної системи освіти; – недостатність державного фінансування фундаментальних наукових досліджень; – високий рівень корупції; – значний рівень підконтрольності освітньої діяльності державному регулюванню; – пряма залежність якості та кількості освітніх послуг; – залежність від платоспроможності населення; – державне управління, освіта та охорона здоров'я є одними з найбільш корумпованих секторів
10	Інші послуги	– особливості строго залежні від специфіки діяльності СГД.

Джерело: складено автором

Промислові підприємства та забезпечення їх системи економічної безпеки стали предметом наукових досліджень таких учених, як Васильєв О.В., Мейта В.І. [17], Якубович З.В. [18] та ін. Забезпечення стабільної виробничо-господарської діяльності промислових підприємств є важливим аспектом забезпечення економічної безпеки галузі, регіону та промислової безпеки держави загалом. Промислові підприємства, що реалізують свою діяльність в умовах інформаційної економіки, є зазвичай складним інженерно-технічним комплексом, що є об'єктом шахрайських дій, впливу кримінальних структур, недобросовісних конкурентів, особливо в умовах, що склалися в політичній сфері України.

Пушкарь Т.А. та Дяченко К.С. [19] досить детально у своїй праці висвітлюють особливості економічної безпеки для підприємств будівельної галузі. Зазначена специфіка діяльності вказує на складність підтримки достатнього рівня економічної безпеки, що потребує постійного моніторингу та оперативного реагування на широкий спектр дестабілізуючих факторів. Із цим погоджуються і Андрієнко В.М. [20], Богдан Н.М. [21], Бондар О.П. [22], Коробчинський О.Л. [7], Момот Т.О., Філатова І.О., Тофанюк О.В. [23], Чорна М.В., Пірятінська І.В. [24]. Автори наголошують на врахуванні галузевих особливостей будівельних підприємств під час побудови СЕБ.

Економічну безпеку торговельних підприємств у своїх працях досліджували Васильців Т.Г. [4], Мезенцева О.М. [25], Хомів О.В. [26]. Бойкевич О.Р. стверджує про вагомість впливу на економічну безпеку факторів роз-

витку торговельної мережі та доступу до неї, інтелектуально-кадрового, фінансового, інформаційного, логістичного, маркетингового та інституційно-правового забезпечення діяльності [27]. Кокнаєва М.О. [28] робить акцент на особливостях формування методичного інструментарію дослідження фінансово-економічної безпеки торговельних підприємств, при цьому пропонується використовувати індикативний, економіко-математичний та ресурсно-функціональний підходи. Як стверджує Шуміло О.С., СЕБ торговельного підприємства може досягати стану рухливої рівноваги, який автор трактує як стан, за якого головні та структурні характеристики системи залишаються постійними і водночас сама система діє та піддається впливу зовнішніх факторів, що цілком прийнятно для системи економічної безпеки підприємств торгівлі [29]. Важко погодитися, що такий стан СЕБ є специфічним для торговельних підприємств, оскільки параметрична рухливість за зміни зовнішніх та внутрішніх факторів властиві СЕБ усіх видів економічної діяльності.

У сфері інформації та телекомунікацій, на жаль, нині відсутні дослідження системи економічної безпеки. З одного боку, даний вид діяльності входить до трійки найбільш корупційний секторів разом із банками, енергетикою та сферою державного управління. Отже, існує широке поле для системних досліджень даного питання. З іншого боку, зазначений вид діяльності є досить складним із погляду відкритості, доступності до аналітичної бази, статистичних даних, що стає вагомою перепоною. Більшість вітчизняних учених надає перевагу проблемам

інформаційної безпеки в інституційних установах, а не проблемам інформаційної безпеки зазначених структур.

Сфера фінансів та страхування в Україні є другою за масштабами розповсюдження після промисловості, саме вона є основою для забезпечення здійснення фінансово-господарських операцій підприємницькими структурами. Більшість науковців піднімає проблеми забезпечення економічної безпеки банків, оскільки дана категорія фінансових установ є найбільшою. Так, Барановський О.І. [1], Зубок М.І [5], Мельник С.І. [30], Франчук В.І. [11], Штаєр О.М. [13] у своїх працях зупиняються на концептуальних основах СЕБ та основах формування механізму її забезпечення, підходах до оцінки та ін. Суцуловська Т.В. [31] розглядає фінансовий складник СЕБ кредитно-фінансових установ України. Забезпечення безпеки страхових компаній розглядає Проказа Т.В. [32], кредитних спілок – Гриценко О.І. [33] та Кириченко О.А. [34].

Сфера операцій із нерухомим майном, на жаль, у вітчизняній літературі не висвітлена через брак зацікавленості у цьому питанні.

Дослідження економічної безпеки закладів освіти, зокрема вищих навчальних закладів, знаходиться на початковому етапі, тому наукові роботи з даного напрямку нечисленні. Вітчизняні науковці Мартинюк В.П. [35], Матюх С.А. [36], Тюленев Г.Д. [37] зробили спробу дослідити стан та перспективи економічної безпеки вищих навчальних закладів і виявили низку ризиків та загроз. Слід зауважити, що вивчення проблем СЕБ ВНЗ повинне базуватися на комплексних дослідженнях проблем соціально-економічного розвитку освіти загалом. Низка науковців на чолі з Козаченко Г.В. [6] надала розуміння економічній безпеці ВНЗ та показала дуальний статус діяльності ВНЗ як економічного агента та соціального інституту, що визначається у більшості авторів із даної проблематики.

Сфера державного управління є досить специфічною та водночас достатньо закритою для вітчизняних дослідників, а наявність інформації у відкритому доступі, на жаль, не висвітлює реальної картини. Отже, у сфері забезпечення економічної безпеки державних установ залишається багато недослідженого.

Більшість дослідників у своїх роботах наголошують на специфіці економічної безпеки залежно від виду економічної діяльності. Однак за сучасного рівня дослідження проблеми створення загальної моделі організації забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання не тільки можливе, а й об'єктивно необхідне.

На перший погляд, що може бути загального у СЕБ між великою корпорацією з випуску автомобілів, будівельною компанією, автопарком, оператором мобільного зв'язку чи супермаркетом? У перелічених СГД насправді досить багато загального. У своєму твердженні будемо спиратися на «принцип шести рівнів» [38]. Вищі рівні діяльності підприємства (а разом із ними і рівні ризиків, загроз та безпеки) у цілому (з першого по третій) майже однакові для більшості підприємств усіх видів економічної діяльності. Третій, четвертий та п'ятий рівні можуть бути індивідуальні не лише для виду діяльності, а й для кожного підприємства. Діяльність на шостому рівні регламентована державою (або міжнародними стандартами), що в значною мірою її уніфікує.

Відповідно, великі промислові підприємства мають шість рівнів забезпечення системи економічної безпеки: рівень власника, рівень топ-менеджменту, рівень менеджменту середньої ланки, рівень побудови бізнес-процесів, рівень поточної господарської діяльності та рівень аудиту, контролю й аналізу (рис. 2). Для забезпечення ефективної фінансово-господарської діяльності необхідним є проведення комплексу заходів щодо забезпечення економічної безпеки на всіх шести рівнях.

Таким чином, ураховуються ризики та загрози на всіх рівнях, а не лише від проце-

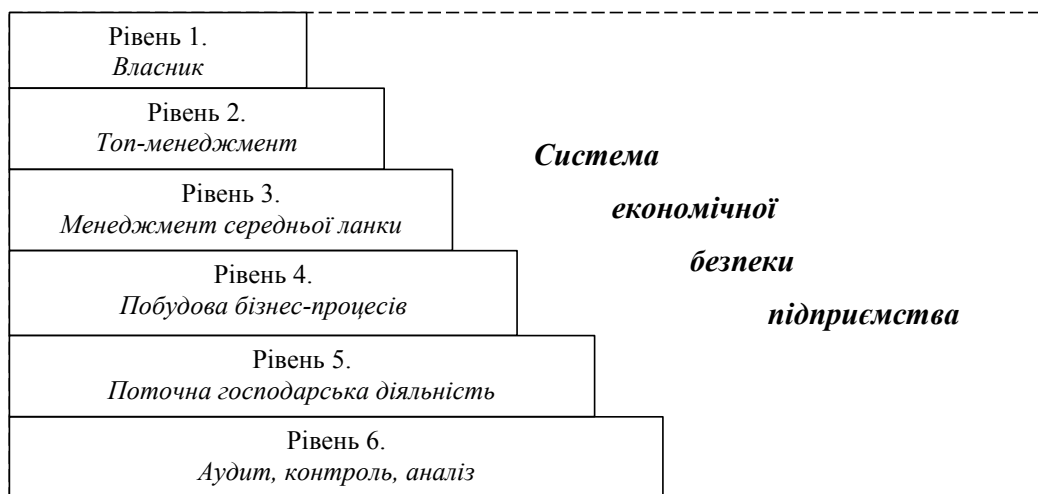

Рис. 2. Рівні забезпечення системи економічної безпеки

Джерело: складено автором

дур стратегічного планування до бізнес-процесів. Інтегрування принципу шести рівнів у систему економічної безпеки буде сприяти підвищенню ефективності всієї системи, що буде актуальним для СГД будь-якого виду економічної діяльності.

Висновки. Підприємства різних видів економічної діяльності, згідно з «принципом шести рівнів», мають досить багато спільного в організаційному, управлінському та суто економічному механізмах. Урахування галузевої специфіки повинно проходити не на концептуальному рівні забезпечення системи економічної безпеки, а на оперативному. Такий підхід дасть можливість ефективно використовувати ресурси суб'єкта господарської діяльності та утримувати економічну безпеку на оптимальному рівні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О.І. Природа економічної безпеки комерційного банку / О.І. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 7. – С. 12–19.
2. Білошкурська Н.В. Особливості функціональної структури економічної безпеки агропромислового підприємства / Н.В. Білошкурська // Вісник НТУ «ХП». Серія «Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства». – 2013. – № 52(1025). – С. 12–16.
3. Бойко В.В. Організаційно-економічні засади управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств / В.В. Бойко, А.І. Бурак // Інтегроване стратегічне управління: проблеми адміністрування, економічної безпеки та проектної діяльності: тези доповідей Першої міжвузівської науково-практичної конференції (Львів, 24–26 квітня 2013 р.). – Львів: Львівська політехніка, 2013. – С. 10–11.
4. Васильців Т.Г. Пріоритети та засоби зміцнення економічної безпеки малого та середнього підприємництва: [монографія] / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, А.М. Гуменюк. – Львів: ЛКА, 2009. – 248 с.
5. Зубок М.І. Протидія шахрайству в системі економічної безпеки банку / М.І. Зубок, С.М. Яременко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Економічна». – 2011. – Вип. 2. – С. 191–202.
6. Козаченко Г.В. Економічна безпека вищого навчального закладу: підґрунтя забезпечення / Г.В. Козаченко, Ю.С. Погорелов, Г.Д. Тюленєв // Фінансово-економічна безпека: стратегічна аналітика та аудиторський супровід. – Х.: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2015. – С. 110–130.
7. Коробчинський О.Л. Організація та функціонування системи економічної безпеки підприємств будівельного холдингу: автореф. дис. ... канд. економ. наук: спец. 08.00.04 / О.Л. Коробчинський; Університет економіки та права «КРОК». – К., 2010. – 19 с.
8. Куделя Л.В. Формування механізму управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / Л.В. Куделя. – Харків, 2016. – 217 с.
9. Полянська А.С. Сучасні технології управління економічною безпекою сільськогосподарського підприємства / А.С. Полянська, Т.А. Троценкова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 28. – С. 164–168.
10. Стадник В.П. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств в системі вдосконалення відносин суб'єктів АПВ / В.П. Стадник // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2012. – № 3(51). – С. 59.
11. Франчук В.І. Науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки комерційного банку / В.І. Франчук, С.І. Мельник // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Економічна». – 2012. – Вип. 1. – С. 48–58.
12. Шабінський О.В. Управління економічною безпекою аграрних підприємств: теорія, методологія, практика: дис. ... докт. екон. наук: СПЕЦ. 08.00.04 / О.В. Шабінський. – Харків, 2015. – 385 с.
13. Штаєр О.М. Теоретичні основи формування механізму управління економічною безпекою банку / О.М. Штаєр // Економічний простір. – 2011. – № 5. – С. 174–181.
14. Економічна безпека та стійкість сільськогосподарських підприємств: [монографія] / В.І. Ткачук, О.А. Прокопчук, М.І. Яременко. – Житомир: Волинь, 2013. – 276 с.
15. Єлістратова Ю.О. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств та її складові на макро- та мікрорівнях / Ю.О. Єлістратова // Інноваційна економіка. – 2010. – № 5. – С. 81–86.
16. Бурляй О.Л. Моніторинг напрямів підвищення енергетичної безпеки сільського господарства України / О.Л. Бурляй, А.О. Харенко // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2011. – Вип. 265. – Т. 8. – С. 2104–2115.
17. Васильєв О.В. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств / О.В. Васильєв, В.І. Мейта // Економічний аналіз. – 2013. – С. 138–145.
18. Якубович З.В. Формування системи економічної безпеки машинобудівного підприємства / З.В. Якубович // Вісник ТНЕУ. – 2010. – № 1. – С. 81–86.
19. Пушкар Т.А., Дяченко К.С. Особливості економічної безпеки підприємств будівельної галузі / Т.А. Пушкар, К.С. Дяченко // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2013. – № 2. – С. 134–139 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pirgr_2013_2_28.
20. Андрієнко В.М. Безпека праці як складова системи економічної безпеки будівельних підприємств: [монографія] / В.М. Андрієнко. – Черкаси: МАКПАУТ, 2014. – 284 с.
21. Богдан Н.М. Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємств будівельного комплексу в процесі взаємодії із зовнішнім середовищем / Н.М. Богдан // Ефективна економіка. – 2012. – № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1434>.
22. Бондар О.П. Державна підтримка фінансової безпеки підприємств сфери житлового будівництва / О.П. Бондар // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 1. – С. 13–15.
23. Економічна безпека корпоративних підприємств будівельної галузі / Т.О. Момот, І.О. Філатова, О.В. Тофанюк // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2011. – № 2(14). – С. 14–26.
24. Чорна М.В., Пірятінська І.В. Концептуальна модель економічної безпеки будівельного підприємства / М.В. Чорна, І.В. Пірятінська // Ефективна економіка. – 2012. – № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1477>.
25. Мезенцева О.Н. Экономическая безопасность предприятий торговли как основа обеспечения их эффективного

- функціонування і розвитку / О.Н. Мезенцева // Альманах сучасної науки і освіти. – 2013. – С. 104–107.
26. Хомів О.В. Особливості забезпечення економічної безпеки підприємств торгівлі в сучасних умовах / О.В. Хомів // Науковий вісник Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Серія «Економічні науки». – 2011. – Вип. 1. – С. 235–241.
27. Бойкевич О.Р. Стратегічні пріоритети та засоби зміцнення економічної безпеки торговельного підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / О.Р. Бойкевич. – Львів, 2011. – 22 с.
28. Кокнаєва М.О. Особливості формування методичного інструментарію дослідження фінансово-економічної безпеки торговельних підприємств / М.О. Кокнаєва // Економічний часопис ХХІ. Економіка та управління підприємствами. – 2012. – № 5–6. – С. 53–55.
29. Шуміло О.С. Системний підхід під час дослідження економічної безпеки підприємства роздрібної торгівлі / О.С. Шуміло // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – С. 650–653.
30. Мельник С.І. Економічна безпека банків в умовах фінансової кризи / С.І. Мельник // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 2. – С. 278–287.
31. Сусуловська Т.В. Формування системи фінансової безпеки кредитно-фінансових установ України / Т.В. Сусуловська // Вчені записки Університету «Крок». – 2008. – Т. 4. – С. 172–184.
32. Проказа Т.В. Фінансова безпека страхових компаній: сутність, складові, показники / Т.В. Проказа, В.О. Кравченко // Часопис економічних реформ. – 2011. – № 3. – С. 70–74.
33. Гриценко О.І. Забезпечення фінансової безпеки кредитних спілок / О.І. Гриценко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2010. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/Vsnuu/2010_2/15Grucenko_O.pdf.
34. Кириченко О.А. Фінансова безпека кредитних спілок України / О.А. Кириченко, Т.В. Сусуловська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1. – С. 1–14.
35. Мартинюк В.П. Економічна безпека вищих навчальних закладів в Україні: передумови оцінювання / В.П. Мартинюк // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2013. – С. 193–198.
36. Матюх С.А. Особливості формування економічної безпеки вищого навчального закладу / С.А. Матюх [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.knutd.com.ua/our-publication/533/565/5496/>.
37. Тюленєв Г.Д. Основні напрями підвищення економічної безпеки вітчизняних ВНЗ / Г.Д. Тюленєв // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2013. – № 25(1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eme.ucoz.ua/pdf/251/25Tyul.pdf>.
38. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В.Ф. Гапоненко, А.А. Беспалько, А.С. Власков. – М.: Ось-89, 2007. – 208 с.